

Exploring Birchas HaGomel – Part 1

It is always nice to learn some Tehilim

(1). תהלים קז

[illegible]

מזמור קז

= הודו ז'ירנה כ"יטוב, כי ק'עוס
 סקוד: = כ' יאקוד ג'אז' י'רנה א'שר
 ג'אם = כ"י: צ'ר: = וט'א'ר'ס ק'אם
 מ'רנה וט'א'ר'ס ק'אם: = וט'א'ר'ס
 ט'עו ב'ק'ר' ב'יט'א'ן ד'ר'ה, צ'ר
 מ'א'ר'ס לא ק'א'ר: = ר'צ'ים ג'ם
 ג'א'ם, ג'א'ם ג'א'ם ג'א'ם ג'א'ם
 = ו'נ'א'ק'ו א'ל' י'רנה ב'צ'ר ק'אם,
 ג'א'ם ג'א'ם ג'א'ם ג'א'ם: = ו'נ'ר'ים
 ב'ר'ר' י'רנה ז'ל'ק'ת א'ל' צ'ר מ'א'ב:
 = י'רנה ז'ל'ק'ת א'ל' ו'נ'א'ק'ו מ'א'ב:
 ל'ג'י א'ר'ם: = כ"י ח'ש'ב' ג'א'ם
 ש'ק'ה ו'נ'א'ק' ר'ק'ב'ה מ'א'ר'ט'וב:
 = י'ש'ב' ח'ש'ב' ו'נ'א'ק'ת, א'ס'ר'י א'ני
 ו'ב'ר'ל: = כ"י ח'ק'ר' א'ק'ר'י, א'ל'
 ו'נ'א'ק'ת צ'ל'יון ג'א'ב: = ו'נ'א'ק'ת
 ל'א'ם, ב'צ'ל'ו ו'א'ין ע'ור: = ו'נ'א'ק'ו
 א'ל' י'רנה ב'צ'ר ק'א'ר: = מ'א'ב'ס
 ו'י'ש'ב'ס: = י'צ'א'ס מ'א'ר'ס ו'נ'א'ק'ת
 ו'מ'א'ר'ס ו'נ'א'ק'ת: = ו'נ'א'ק'ת י'רנה
 סקוד, ו'נ'א'ק'ת ל'ג'י א'ר'ם: = כ"י
 ש'ר ב'ל'ח'ת ח'א'ש'ת ו'כ'ר'ס ו'ר'ל

[illegible]

תקופה – תחלוקה, חקירה – עמלית, מציאה – סודית, התגברות, סדרה, נאמן – בינה, התפתחות –
בכל-אסירותם, אילים – שושנים-חמוצים,
(י) ולא מכיר דורו, נעזר חוס האכזה אין עם יפוט – לכן פועל.

Basic Sugya

(2). ברכות נד, ב

אבלעה בלועי אמר רב יהודה אמר רב^א זארבעה צריכן להודות יורדי הים
הולכי מדברות ומו שהיה חולה ונתרפא ומו שהיה חבוש בבית האסורים
יציא יורדי הים מנלן^ב דכתיב^ג יורדי הים באניות וגו'^ד המה ראו מעשי
ה' ואומר^ה ויעמד רוח סערה יעלו שמים ירדו תהומות ואומר^ו יחוגו וינועו כשבור ואומר^ז ויצעקו אל ה'
בצר להם ומצוקותיהם ויציאם ואומר^ח יקם סערה לדממה ואומר^ט וישמחו כי ישתוקו ואומר^י יודו לה'
חסדו ונפלאותיו לבני אדם הולכי מדברות מנלן^{יא} דכתיב^{יב} תען במדבר בשימון דרך עיר מושב לא
מצאו^{יג} ויצעקו אל ה'^{יד} וידריכם בדרך ישרה^{טו} יודו לה' חסדו מי שחלה ונתרפא דכתיב^{טז} אוילים מדרך פשעם
ומעונותיהם יתענו^{יז} כל אוכל תתעב נפשם וגו'^{יח} ויצעקו אל ה' בצר להם וגו'^{יט} ישלח דברו וירפאם וגו'^כ יודו
לה' חסדו מי שהיה חבוש בבית האסורין מנלן^{כא} דכתיב^{כב} וישבי חשך וצלמות וגו'^{כג} כי חמרו אמרי אל וגו'
ואומר^{כד} ויכנע בעמל לבם וגו' ואומר^{כה} ויצעקו אל ה' בצר להם ואומר^{כו} ויציאם מחשך וצלמות וגו' ואומר^{כז}
^{כח} יודו לה' חסדו מאי מברך אמר רב יהודה ז' ברוך גומל חסדים טובים וז' אבוי אמר^{כט} וצריך לאודווי
קמי עשרה דכתיב^ל וירוממוהו * בקהל עם וגו' מר זוטרא אמר ותרין מינייהו רבנן שנאמר^{לא} ובמושב
זקנים יהללוהו מתקף לה רב אשי ואימא כולוהו רבנן מי כתיב בקהל זקנים בקהל עם כתיב ואימא
יבי עשרה שאר עמא ותרין רבנן קשיא רב יהודה חלש ואתפח על לגביה רב חנא בגדתאה ורבנן
אמרי ליה בריך רחמנא דיהבך ניהלן ולא יהבך לעפרא אמר להו פטרתון יתי מלאודויי והא אמר
אבוי בעי^{לב} אודויי באפי עשרה דהוו כי עשרה והא איהו לא קא מודה לא צריך דעני בתרייהו
אמז: אמר רב יהודה * שלשה צריכין שימור ואלו הן חולה חתן וכלה במתניתא תנא חולה חיה

Interesting din brought by the Alter Rebbe in the name of the של"ה

3. סימן א במהדו"ב

ואם יודע שנתייב באיזה קרבן^{2ד} כגון עולה על ביטול מצות עשה או על הרהור הלב בלא תעשה ותודה לארבעה הצריכים להודות יאמר פרשת הקרבן מיד^{2ה} שנתייב בו. __

Fascinating comment of the Rebbe about the practical application of this custom

4. אגרות קודש חלק כד עמוד רסח

עיין שו"ע אדה"ז מהדו"ב סו"ס א' "יאמר פ' הקרבן מיד כו' ביום כו'". וצע"ג שלא ראיתי נוהגין כן, ואולי מפני שלא הביאו אדה"ז בסי' בסדר ברה"נ – אבל וכי מפני קושיא זו יבטלו המפורש בשו"ע אדה"ז כנ"ל.

Explaining the order

5. תוספות שם

ארבעה צריכין להודות יורדי הים וכו' - ובתהלים לא חשיב כזה הסדר אלא חשיב הולכי המדבר ראשון דקרא נקט סדר המסוכנין יותר תחלה וגמרא נקט המצויין תחלה:

The Geonim throw a curve ball

6. ערוך שם

הקדושים לסכנה. יורדי הים שפי קרובים לסכנה דבחד ריגאע אויבד'ן, ובתריהון הולכי מדברות טועים ולא משכחי מאכל ולא משקה וקרובין למיתה יותר מן החיים, ובתריהון מי שהיה חולה ונתרפא אפילו חרש בראשו ואפילו חרש בגרונו^{2ו}, ובתריהון מי שהיה חבוש בבית האסורין דמרחק מן הסכנה שפי מכלהון, וכל חד מן הני צדיף ניסיה מבתריה. (נאמא)

יפ. הראש ונתני ריי החסיד מביאים את דעת העירוד. אך מביאים את שיטת הר"ר יוסף שדקא חילה שנפל למשטח חייב לברך הגומל, אבל אם חש בראשו או במעיו איצ לברך וכו' היא ההלכה.

אך צע"ה צריכין להודות – שאלו לפני רב האי ז"ל: הא דאמר רב יהודה ד' צריכין להודות, מאי טעמא לא אמרינו רבנן כסידורא דקראי? והשיב: הכי אית לפרושי, דקראי סדירין לפום דשכית שפי דהולכי דרכים ומדברות הרבה מצויין אפילו הולכין מעיר לעיר^{2ז}, ואחריהון מי שהיה חבוש בבית האסורין דמעייט מנהון והרבה מצויין אפילו על אכרעא וססא, ובתריהון מי שהיה חולה ונתרפא דמעיטין דמיחבשין לשלטונא ושכיחין נמי טובא, ובתריהון יורדי הים דמעיטין מן כלהון, דשמעתא סדירין לפום יח. כמנא ספד נובא בשו"ע ארח פ"ר ר"ס ס"ו ז'.

The Rambam seems to broadly expand the simple reading of the Gemara

7. רמב"ם – רבינו מנוח

רמב"ם – הלכות ברכות – פ"ו

ח ארבעה צריכין להודות. חולה שנתרפא, וחבוש שיצא מבית האסורים, ויורדי הים כשיעלו, והולכי דרכים כשיגיעו ליישוב.

רבינו מנוח

משמע שכל הדרכים צריך לברך ומימא הוא, ואפשר לומר שממך אהיה דאחריי (ויח' פ"ד ה"ד) כל הדרכים בחזקת סכנה הם, וכן כולן, שצוין שחלה אדם אפילו מקדחת קלה שנקלות הרי הוא מכה של חלל דאין סכנה גדולה מזו והרי הוא כמי שנמשך לפרדיוטו וסמא גא), וכן מי שנחשש בבית האסורים מי יודע אם יעלוהו על דבר אחר או יעידו לו אנשי צלעל, וכן הולך בים כל הליכה בים סכנה הוא, ומשום הכי מסתברא שצריכין להודות. ומה שכתבנו שצריכין להודות ביום שנתרפא חולה וכו' – וישנים מהם חכמים.

ח ארבעה צריכין להודות וכו'. כתב הראש"ד דטוליה הני לא מחייבי לברך אלא"כ יש בהם נס כגון שהגיעו למקום סכנה ויעלו הימנה כמו דכתיב חנו כמדבר ויגיעו עד שערי מות ויעמוד רוח סערה אצל אם הלו כמדבר ולא חשו או בים ולא עמד רוח סערה עליהם או שחלה ולא נסתכן אין צריכין להודות. ולמי סברה זו מי שהלך למערכה או שהלך בדרכים שאין לחוש להם במהיה אינו צריך להודות כשיצא. והרב שיה לישן הגמרא (נ"ד) שכתבנו שם הולכי מדברות וכתב חולכי דרכים וכו'

8. ט"ז קיא ו

קפד מנן אברהם נ"י אורח חיים קיא הלכות תפלה מ"ז מנן דוד

אחרת, כגון שאלת או יסמה דבר וינך זכרה אחרונה, או יטיל מים ויאמר: אשר ילך (של"ה מפקח חולין סוף פסק נד מטה נחלת צבי ס"ק יג ולאגודה נכסות סימן טז): יד אחר שהחזיק. נראה לי דלא יאמר בתוך עיטרה של עיר, דהיינו בתוך ע' אמה ושירים מן העיר, דעיטרה דמחל כמחל כדאמרין גנדרים נט, ג, ועין סימן ר"ל סוף סעיף א'. ונעמק הנכרה רמ"א הו"א לרד"ק כתב דהיינו מחס מעיטרה של עיר: מו פרסה. פירוש תלפזיס אמה: מו יתפזז ידיו רצון מלפניו

(ו) אב"י פחות מפרסה כו'. דכמו שהוא צעיר דייקן ליה. וכמו הרבינו יונה [שם ריש כ, ג], יש מקשין מן הירושלמי [שם פ"ד הלכה ד'] דאמר כל הדרכים בחזקת סכנה. ואפשר לומר שזה אינו [בן קרוב לעיר, אלא צהולך בין הכפרים, שהכל הוא בחזקת סכנה, עכ"ל. משמע מזה דצהולך במקום סכנה יש להחמיר חפלת הדרך אפילו בפחות מפרסה, דזיל צמר טעמא. וכלאיה עוד ממה שכתוב בסמ"ק רמ"ט [סעיף ו'] לענין ברכת הגומל, דחייב מה אפילו בפחות מפרסה, וכל שכן כה: (ז) ולכתחילה

ז' אומר אותה יד אחר שהחזיק (ט"ז) בדרך (ט"ז) ואין לאמר: אלא אם כן יש לו לילך מו (יב) פרסה (ו) אבל פחות מפרסה (ט"ז) לא יחתום בברוך: [הגה:] (ז) [י"ז] וכלתחילה יאמר אותה בפחות מפרסה: [י"ז] ואם שבת מלאמרה יאמר אותה כל זמן שהוא בדרך (ט"ז) ובלבד שלא הגיע תור פרסה הסמוכה לעיר שרוצה

Are the Sephardim less tough?

9. טור ריט

ונוהגין באשכנז וצרפת שאין מברכין כשהולכים מעיר לעיר שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי בה חיות רעות ולסטים.

והא דאיתא בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה לא אמרו אלא לענין תפלת הדרך שבכל הדרכים צריך אדם לבקש על עצמו אבל ברכת הגומל במקום תודה איתקן:

וכן לענין חולה כתב הר"ר יוסף דוקא חולה שנפל למטה אבל חש בראשו או במעיו א"צ לברך וכן כתב הראב"ד דוקא במכה של חלל שיש בו סכנה אבל הרמב"ם ז"ל כתב דבכל דרך ובכל חולי צריך להודות דגרסינן בירושלמי כל הדרכים בחזקת סכנה הם (וכל החולים בחזקת סכנה הם) וכ"כ בערוך דאפילו חש בעיניו או בראשו צריך לברך וכן נוהגין בספרד:

The Shulchan Aruch brings an interesting acronym.

10. סימן ריט - ברכת הודאת היחיד. ובו ט סעיפים:

ארבעה צריכים להודות יורדי הים כשעלו ממנה והולכי מדברות כשיגיעו ליישוב ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצא וסימנך וכל החיי"ם יודוך סלה "חולה" "יסורין" "ים" "מדבר":

11. סעיף ז

באשכנז וצרפת אין מברכין כשהולכין מעיר לעיר שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי ביה חיות רעות ולסטים

ובספרד נוהגים לברך מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה ומיהו בפחות מפרסה אינו מברך ואם הוא מקום מוחזק בסכנה ביותר אפ"ל בפחות מפרסה:

The defines danger of desert – not like the מנוח ביאור הלכה

12. ביה"ל שם

ודע עוד דפשוט דלכו"ע בין בים ובין במדבר מברכין אפילו לא קרה לו שום סכנה כגון שעבר הים ולא היה שום רוח סערה וכה"ג או הלך במדבר ולא תעה בדרך ולא חסר לו מים וכה"ג אפ"ה תקינו רבנן לברך ואע"ג דבקרא כתיב תעו במדבר ביישימון וכו' וכמו כן גבי יורדי הים ויאמר ויעמד רוח סערה וגו' לאו דוקא שקרה לו אלא כיון שעלול לו לקרות מקרים כאלה צריך לאודווי שניצל מזה:

So is implied from the Alter Rebbe

13. סדר ברכת הנהנין פרק יג

(ב) ארבעה צריכים להודות ולברך ברכת הגומל (כנוסח שכתוב בסידור) יורדי הים כשיעלו ממנו והולכי מדברות כשיגיעו לישוב ומי שהיה חולה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים על ידי עסקי נפשות ויצא או על עסקי ממון אם היה מעונה בכבלי ברזל".

The Spehardim now become more conservative in their interpretation

14. שו"ע ס"ט-י

הני ארבעה לאו דוקא דה"ה למי שנעשה לו נס כגון שנפל עליו כותל או ניצול מדריסת שור ונגיחותיו או שעמד עליו בעיר אריה לטרפו או אם גנבים באו לו אם שודדי לילה וניצל מהם וכל כיוצא בזה כלם צריכים לברך הגומל:

ויש אומרים שאין מברכין הגומל אלא הני ארבעה דוקא וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות:

15. אדה"ז שם

(ז) יש אומרים שאין מברכין הגומל אלא על ארבעה שמנו חכמים בלבד ויש אומרים שהוא הדין לכל מי שהיה בסכנה וניצול כגון שנפל עליו כותל או שניצול מדריסות שור וסוס ונגיחותיו או שעמד עליו אריה לטרפו ביישוב או אם גנבים באו לו או שודדי לילה וניצול כולם חייבים לברך הגומל כל שהיה חשש סכנת נפשות וכן נהגו טז: